

KS. GINTER DZIERŻON

INTERPRETACJA AUTENTYCZNA USTAW KOŚCIELNYCH

WSTĘP

R. Sobański, zastanawiając się nad funkcjonowaniem systemu prawnego, stwierdził: „Prawo stanowi się po to, było przestrzegane i stosowane. W jednym i drugim przypadku wymaga to zrozumienia tekstów normatywnych, czyli przepisów; w pierwszym przypadku, aby adresat prawa znał obowiązujące reguły zachowania (normy), w drugim, by je zastosować w konkretnej sytuacji wymagającej podjęcia decyzji. Do zrozumienia tekstów prawa ma prowadzić ich wykładnia (interpretacja)”¹.

W porządku kanonicznym funkcjonuje specyficzna kategoria wykładni, jaką jest interpretacja autentyczna. Rozwiązania normatywne tej materii zostały ujęte w kan. 16 §§ 1–3 KPK. Stąd też problematyka ta będzie przedmiotem naszej uwagi w tym opracowaniu.

Podjmując analizę tej kwestii, na wstępie należy zauważyć, iż występujące w ujęciu normatywnym pojęcie *a u t e n t y c z n y* nie odpowiada w pełni desygnatom tego terminu, funkcjonującym we współczesnym języku polskim. Według bowiem *Słownika języka polskiego* przymiotnik ten ma następujące znaczenia: ‘prawdziwy, zgodny z rzeczywistością, niewątpliwy, względny, będący oryginałem’².

Kanoniści, zastanawiający się nad jurydycznym desygnatem terminu interpretacja autentyczna, podkreślają, iż w tym przypadku powinniśmy przede wszystkim odwołać się do znaczenia etymologicznego pojęcia autentyczny. Otóż etymologicznie pochodzi ono od greckiego słowa *authentikos*. W języku greckim z jednej strony oznaczało on tego, który miał władzę (*auctoritate vel potestate*

¹ Zob. R. Sobański, *Metodologia prawa kanonicznego*, Katowice 2004, s. 61.

² Por. Pojęcie *autentyczny*, w: *Słownik języka polskiego PWN*, Warszawa 2004 (wersja CD wydana przez „Gazetę Wyborczą”).

pollens) i był niezależny od innego (*ab alio independens*)³; z drugiej zaś określenie to wiązano z autorem, którego decyzji nikt nie mógł się sprzeciwić⁴.

Zdaniem G. Michielsa etymologicznemu rozumieniu pojęcia autentyczny odpowiada jego sens jurydyczny⁵. R. Castillo Lara podkreślił, iż w przypadku interpretacji autentycznej idzie o wykładnię pochodzącą od tego, który ma władzę w tej materii⁶.

Trafnie zatem zauważył T. Dröbner, iż określenia interpretacja autentyczna oraz interpretacja nieautentyczna nie są pryncypialnym oraz ekskluzywnym przeciwieństwem. Albowiem dyferencja między nimi wynika z różnicy prawnych kompetencji autora interpretacji⁷.

Prawda ta znalazła swoje odzwierciedlenie w dyspozycji zawartej w kan. 16 § 1 KPK. W kanonie tym bowiem Ustawodawca określił podmioty kompetentne do podjęcia takiej wykładni. W następnych zaś paragrafach tej normy zawarł on rozwiązania szczegółowe w tej materii, a mianowicie: zagadnienie interpretacji autentycznej dokonanej w formie ustawy, problematykę retroaktywności poszczególnych form interpretacji autentycznej oraz kwestię waloru wykładni dokonanej w formie wyroku sądowego lub aktu administracyjnego (kan. 16 §§ 2–3 KPK).

1. PODMIOTY AUTENTYCZNEJ INTERPRETACJI USTAW

Ustawodawca w kan. 16 § 1 KPK stwierdził, iż w sposób autentyczny ustawy interpretuje prawodawca oraz ten, komu on zlecił dokonanie interpretacji autentycznej.

Z treści przytoczonej regulacji wynika, iż w systemie kanonicznym w pierwszym rzędzie autorem wykładni autentycznej jest sam prawodawca⁸. Takie ujęcie normatywne wynika z założenia, iż ustawodawca jest naturalnym interpretatorem ustawy⁹. Do tego wątku nawiązał papież Jan Paweł II w swej Alokucji do Roty

³ Zob. R. Castillo Lara, *De iuris canonici authentica interpretatione in auctoritate pontificiae commissionis adimplenda*, „Communicationes” 20 (1988), s. 267.

⁴ Zob. G. Michiels, *Normae generales iuris canonici*, t. 1, Lublin 1929, s. 383.

⁵ Tamże.

⁶ R. Castillo Lara, dz.cyt., s. 267.

⁷ Zob. T. Dröbner, *Bemerkungen zur Interpretationstheorie des CIC/183*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 153 (1984), s. 6. Autor ten stwierdził: „Authentische oder nicht – authentische Interpretation stehen zueinander nicht in einem prinzipiellen, exklusiven Gegensatz. Das Begriffspaar drückt hauptsächlich eine kompetenzrechtliche Unterscheidung aufgrund der Urheberschaft eines bestimmten Interpretationsprodukts mit geltungstheoretischer Wirkung aus”.

⁸ Zob. R. Sobański, *Komentarz do kan. 16*, w: J. Krukowski, R. Sobański, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 1, Poznań 2003, s. 68.

⁹ Zob. P.V. Pinto, *De normis generalibus*, w: *Commento al Codice di diritto canonico*, pod red. P.V. Pinto, Città del Vaticano 2001, s. 18.

Rzymskiej, ogłoszonej 26 stycznia 1984 r.¹⁰. Otóż w przemówieniu tym przywołał on średniowieczną zasadę, w myśl której *unde ius procedit, interpretatio quoque procedat*¹¹. Reguła ta koresponduje z innym pryncypium występującym w Dekrecie Gracjana, zgodnie z którym *ipsi namque soli canones valent interpretari, qui ius condendi eos habet*¹².

Z treści kan. 16 § 1 KPK wynika ponadto, iż sam prawodawca może zlecić władzę autentycznego interpretowania innemu autorytetowi.

1.1. Prawodawca

Występujące w kan. 16 § 1 KPK określenie prawodawca posiada charakter generalny. Otóż, ogólnie rzecz biorąc, oznacza ono tego, który posiada władzę ustawodawczą. Wydaje się jednak, iż ujęcie normatywne tej kwestii występujące w Kodeksie z 1917 r. było precyzyjniejsze. Albowiem Ustawodawca w kan. 17 § 1 KPK podkreślił, iż uprawnienia co do autentycznej interpretacji mają również następcy prawodawcy.

Badania przeprowadzone przez A. Stankiewicza wykazują, iż w systemie kanonicznym takie koncepcyjne ujęcie zostało wypracowane w przeszłości. W praktyce bowiem ustawy papieskie podlegały wykładni nie tylko ze strony ich autorów, lecz również były dokonywane przez ich prawnych następców. Rozwiązanie to opierało się na założeniu, w myśl którego kompetencji tej nie należało łączyć z osobą, lecz z urzędem, który ona sprawowała¹³.

Zdaniem autora, pominięcie w kan. 16 § 1 KPK zwrotu legislator *eiusve successor* nie wynika z przeoczenia, lecz jest rezultatem celowej decyzji Ustawodawcy. Uważa on, iż we współczesnej doktrynie nie ma wątpliwości co do tego, iż autentycznie ustawy mogą interpretować nie tylko prawodawcy piastujący urząd, lecz również ich sukcesorzy¹⁴.

Powracając do przerwanego wątku, tzn. do refleksji na normatywnym znaczeniu pojęcia prawodawca występującym w kan. 16 § 1 KPK, należy zauważyć, iż termin ten nie został dookreślony.

Oznacza to zatem, iż w tym przypadku idzie zarówno o ustawodawcę o charakterze uniwersalnym, jak również o ustawodawcę o charakterze partykularnym¹⁵.

¹⁰ Por. Giovanni Paolo II, *Allocuzione* – 26. 01. 1984, w: *Le allocuzioni dei Sommi Pontifici alla Rota Romana*, pod red. G. Erlebacha, Città del Vaticano 2004, s. 196.

¹¹ Por. X, V, 39, 31; Giovanni Paolo II, *Allocuzione* – 26. 01. 1984, dz.cyt., s. 196.

¹² Por. c. 6, C. XXV, q. 1

¹³ Zob. A. Stankiewicz, *Interpretazione della legge con riferimento alle funzioni della potestà ecclesiastica*, „Apollinaris” 52 (1979), s. 425.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Zob. J. García Martín, *Le norme generali del Codex Iuris Canonici*, Roma 1999, s. 108.

Należy jednocześnie przypomnieć, iż w kanonicznym porządku prawnym Prawodawcą Najwyższym jest papież (kan. 331 KPK), a także Kolegium Biskupów w łączności z papieżem (kan. 336 KPK)¹⁶.

Autorami natomiast ustaw o charakterze partykularnym, oprócz Papieża oraz Kolegium Biskupów, mogą być: 1) Konferencja biskupów w sytuacjach określonych prawem powszechnym, bądź też szczególnym postanowieniem Stolicy Apostolskiej (kan. 455 KPK); 2) synody partykularne (kan. 439–440 KPK); 3) biskupi diecezjalni, podejmujący decyzje zarówno na synodach diecezjalnych, jak również poza nimi (kan. 381 § 1, 466 KPK), a także wszyscy ci, którzy prawnie są z nimi zrównani (kan. 368, 381 § 2 KPK); 4) wyżsi przełożeni oraz kapituły generalne kleryckich instytutów zakonnych i kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim, zgodnie z własnymi konstytucjami (kan. 114 § 1, 586 § 1, 593, 596 KPK)¹⁷.

W doktrynie rodzą się jednak wątpliwości co do tego: czy Prawodawca Najwyższy może interpretować ustawy prawodawców niższego stopnia jurysdykcyjnego?

Generalnie rzecz biorąc, w tej materii występują dwa przeciwstawne stanowiska.

Otóż zwolennicy pierwszego z nich wskazują, iż Ustawodawca Najwyższy mógłby wprowadzić uchylić, lub też zmienić ustawę wydaną przez ustawodawcę niższego. Ich zdaniem, nie jest on jednak uprawniony do dokonania interpretacji autentycznej tego aktu prawnego. W myśl ich opinii, tak pojęta interwencja w konsekwencji doprowadziłaby przecież do powstania nowego prawa¹⁸.

Przedstawiciele drugiego nurtu w swych dociekaniach nawiązują do przesłanek instytucjonalnych. Uważają oni, iż pojęcia prawodawca nie należy łączyć z jednostką ludzką sprawującą urząd, lecz z samym urzędem. Otóż z obszarem władzy ustawodawczej łączy się ściśle kompetencja dotycząca autentycznej interpretacji ustaw. Wyrażają oni pogląd, iż ustawodawca wyższy może podjąć autentyczną wykładnię ustawy wydanej przez ustawodawcę mu podległego. Przyjęte stanowisko opierają oni na przesłance, zgodnie z którą do podjęcia takiej ingerencji wystarcza, aby urząd ten posiadał kompetencję co do recepcji oraz troski o ustawodawstwo niższego stopnia jurysdykcyjnego¹⁹. W swych argumentacjach

¹⁶ Tamże, s. 109.

¹⁷ Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 1, Olsztyn s. 219.

¹⁸ Zob. W. Aymans, K. Mörsdorf, *Kanonisches Recht*, t. 1, Paderborn–München–Wien–Zürich 1991, s. 180. Czytamy tutaj: „Über das Gesetz eines untergeordneten Gesetzgebers (z. B. des Diözesanbischofs) hat in der Regel der übergeordnete Gesetzgebers (z. B. der Papst) Gewalt, denn er kann es aufheben oder abändern. Er kann aber nicht authentisch interpretieren, denn die authentische Interpretation kann nur den Willen jenes Gesetzgebers zum Ausdruck bringen, der das Gesetz erlassen hat oder in dessen Autorität es weiterhin in Geltung steht. Der Eingriff des übergeordneten Gesetzgebers bedeutet stest die Schaffung eines neuen Gesetzes [...]”; H. Socha, *Allgemeine Normen: kirchliche Gesetze*, w: Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici, t. 1, Essen 1985, ad 16 nr 4.

¹⁹ Zob. J. Otaduy, *Comentario al can. 16*, w: *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, pod red. A. Marzoa, J. Miras, R. Rodríguez-Ocaña, t. 3, Pamplona 1996, s. 353. Czytamy

powołują się oni ponadto na zasadę wypracowaną przez F. Suareza, w myśl której *quod melius potest per iurisdictionem superiorem facere, quam per aequalem*²⁰.

1.2. Inne autorytety

Generalnie rzecz biorąc, na mocy kan. 16 § 1 KPK kompetentny do dokonania interpretacji autentycznej jest sam prawodawca. Przytoczona zasada nie ma jednak charakteru bezwzględnego. Albowiem zgodnie z dyspozycją zawartą w tym kanonie ustawodawca może również zlecić tę władzę innemu autorytetowi.

A zatem taką decyzję mogliby więc podjąć zarówno Prawodawca Najwyższy, jak również prawodawcy niższego stopnia jurysdykcyjnego.

Trafnie zauważył J. Otaduy, iż ów transfer władzy powinien dokonać się na mocy konkretnego aktu. W praktyce zaś zlecenie to zmierza do powołania konkretnego organu odpowiedzialnego za wykonanie tego zadania²¹.

W obowiązującym porządku prawnym funkcję taką pełni przede wszystkim Papieska Komisja do Spraw Interpretacji Tekstów Legislatywnych, powołana przez papieża Jana Pawła II na mocy motu proprio *Recognito iuris canonici*²². Zakres jej kompetencji w interesującej nas materii został określony w art. 155 PB. Otóż w myśl tej regulacji, jedno podstawowych zadań tej Komisji sprowadza się do dokonywania autentycznej interpretacji ustaw powszechnych, po zatwierdzeniu Najwyższego Ustawodawcy²³.

Dostrzegamy więc, iż gremium to jest uprawnione do wypełniania tej funkcji nie tylko w odniesieniu do prawa kodeksowego zawartego w dwóch obowiązujących kodyfikacjach, tzn. w Kodeksie z 1983 r. oraz w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich z 1990 r., lecz także w odniesieniu do ustaw pozakodeksowych o charakterze uniwersalnym²⁴.

tutaj: „Todos los oficios que tienen en el ordinamiento canónico potestad legislativa son interpretes de sus propias leyes. Este modo institucional de configurar la competencia interpretativa ayuda también a comprender que quien tiene potestad legislativa superior es competente para interpretar auténticamente la ley emanada da un oficio inferior, siempre que le esté en efecto subordinado. No es necesario que el oficio interpretativo sea individualmente solidario con el oficio legislativo; que sea la misma «mens et sensus» de la persona física la que debe responder de la dación y de la interpretación de la ley. Basta con que el oficio que interpreta tenga competencia sobre la recepción y la custodia de la ley dada [...]”.

²⁰ Zob. F. Suarez, *Tractatus de legibus a Deo legislatore*, 1, VI, Commbricæ 1612, s. 624.

²¹ J. Otaduy, dz.cyt., s. 354.

²² Por. Joannes Paulus II, Motu proprio *Recognito iuris canonici* – 2. 02. 1984, AAS 76 (1984), s. 433–434.

²³ Szerzej na ten temat zob. P.V. Pinto, *Commento al art. 155 PB*, w: *Commento alla Pastor Bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana*, pod red. P.V. Pinto, Città del Vaticano 2003, s. 224.

²⁴ J. Otaduy, dz.cyt., s. 354; J. Herranz, *La interpretación auténtica: el Consejo Pontificio para la interpretación del los textos legislativos*, „Ius Canonicum” 35 (1995), s. 508.

Należy jednocześnie dodać, iż Papieska Komisja nie posiada takiej kompetencji w sferze ustawodawstwa partykularnego. Została ona bowiem wyposażona jedynie w uprawnienia wiążące się z ustalaniem zgodności ustaw partykularnych oraz dekretów generalnych z ustawodawstwem powszechnym (art. 158 PB)²⁵.

2. INTERPRETACJA AUTENTYCZNA DOKONANA W FORMIE USTAWY

W kan. 16 § 2 KPK Prawodawca postanowił, iż interpretacja autentyczna, dokonana w formie ustawy, posiada taką samą moc co ustawa i wymaga promulgacji [...].

W analizie tego wątku przedstawimy najpierw założenia generalne, po czym zaś zaprezentujemy rozwiązania szczegółowe w tej materii.

2.1. Założenia generalne

Podejmując analizę treści kan. 16 § 2 KPK, na wstępie należy stwierdzić, iż uwydatniony w tej regulacji sposób dokonania wykładni, jakim jest interpretacja autentyczna w formie ustawy, nie posiada charakteru wyłącznego. Popierając tę tezę, J. Otaduy podkreślił, iż Ustawodawca w kan. 16 § 2 KPK nie stwierdził wyraźnie, iż wykładnia autentyczna koniecznie powinna zostać dokonana w formie ustawy²⁶.

W doktrynie rozróżnia się między interpretacją autentyczną w znaczeniu ścisłym, a więc dokonaną w formie ustawy oraz interpretacją autentyczną w sensie szerokim. Przy czym tę ostatnią określa się również mianem interpretacji nieustawowej, lub też interpretacji szczególnej (*intrepretazione particolare*)²⁷.

Otóż podkreśla się, iż taki charakter może posiadać m.in. interpretacja niektórych norm kodeksowych podjęta przez papieża na mocy posługi nauczania, jak również na mocy władzy rządzenia²⁸. Z takim sposobem wykładni możemy spotkać się m.in. w tradycyjnych przemówieniach papieskich do Roty Rzymskiej. Przykładowo, Ojciec Święty Jan Paweł II w alokucjach wygłoszonych w 1987 r. oraz 1988 r. skoncentrował swą uwagę na interpretacji kan. 1095 KPK²⁹.

Wracając do zasadniczego wątku zawartego w kan. 16 § 2 KPK, tzn. do kwestii interpretacji autentycznej dokonanej w formie ustawy, należy stwierdzić, iż w doktrynie nie ma zgodności w tym, czy tworzy ona prawo nowe, czy też nie prowadzi ona do powstania takich następstw?

²⁵ J. Otaduy, dz.cyt., s. 355.

²⁶ Tamże, s. 353.

²⁷ J. García Martín, dz.cyt., s. 110.

²⁸ J. Otaduy, dz.cyt., s. 353.

²⁹ Por. Giovanni Paolo II, *Alocuzione* – 5. 02. 1987, AAS 79 (1987), s. 1453–1459; tenże, *Alocuzione* – 25. 01. 1988, AAS 80 (1988), s. 1178–1185.

H. Socha uważa, iż dokonanie interpretacji w tej formie nie oznacza, iż następstwem tego procesu jest nowa ustawa. Albowiem autentyczna interpretacja ustawy pozostaje w ścisłej łączności z samą ustawą³⁰.

Z poglądem tym nie zgadza się P.V. Pinto. Jest on przekonany, iż konsekwencją podjętego działania jest prawo nowe³¹.

Wydaje się jednak, iż za zasadnością ostatniego z przytoczonych stanowisk przemawia ujęcie normatywne występujące w kan. 16 § 2 KPK, w myśl którego interpretacja autentyczna dokonana w formie ustawy ma taką samą moc co ustawa (*eandem vim habet ac lex ipsa*).

H. Socha natomiast uważa, iż wprowadzenie tego stwierdzenia za zwykłe nieporozumienie³². W tym miejscu należy jednak zauważyć, iż krytyczne podejście tego autora jest koherentne z przyjętą przez niego opcją interpretacyjną. Albowiem, jeśli interpretacja autentyczna nie kreowałaby nowej ustawy, to tym samym ujęcie normatywne *eandem vim habet ac lex ipsa* byłoby zupełnie zbyteczne.

Abstrahując od zaprezentowanej dyskusji, faktem bezspornym pozostaje twierdzenie, w myśl którego interpretacja autentyczna dokonana w formie ustawy ma walor ustawy.

Takie ujęcie niesie za sobą dalsze konsekwencje. A zatem, jeśli taki sposób wykładni jest ustawą, to w takim przypadku znajdą swą aplikację pewne rozwiązania charakterystyczne dla tej kategorii aktów. Odzwierciedlenie tej prawdy znajdujemy w analizowanym kan. 16 § 2 KPK. Ustawodawca bowiem w normie tej postanowił, iż interpretacja dokonana w formie ustawy wymaga promulgacji (kan. 7 KPK). Innymi słowy, w tej sytuacji konieczne jest jej ogłoszenie wspólnocie dla której został wydana³³.

Na marginesie należy dodać, iż zgodnie dyspozycjami zawartymi w Kodeksie z 1917 r. promulgacji nie wymagała jedynie interpretacja dokonana w formie deklaratywnej. Ogłoszenie podjętej decyzji było natomiast konieczne w przypadku wystąpienia zarówno interpretacji eksplikatywnej, jak również interpretacji poszerzającej lub zawężającej (kan. 17 § 2 KPK).

J. Otaduy uważa, iż o rezygnacji z takiego rozwiązania zdecydowały zapewne występujące w doktrynie trudności wiążące się ustaleniem kryteriów różnicujących pomiędzy interpretacją deklaratywną oraz interpretacją eksplikatywną³⁴.

³⁰ H. Socha, dz.cyt., ad 16 nr 7.

³¹ P. Pinto, *De normis generalibus...*, s 18.

³² H. Socha, dz.cyt., ad 16 nr 7.

³³ J. Otaduy, dz.cyt., s. 356; J. García Martín, dz.cyt., s. 110.

³⁴ J. Otaduy, dz.cyt., s. 356.

2.2. Rozwiązania szczegółowe

Dyspozycja skodyfikowana w kan. 16 § 2 KPK posiada charakter generalny oraz abstrakcyjny. Wydaje się, iż jest ona logiczną konsekwencją ujęć zawartych w regulacji poprzedniej, tzn. kan. 16 § 1 KPK. Albowiem kompetentnymi do podjęcia wykładni autentycznej są prawodawcy oraz ci, którzy otrzymali takie uprawnienie na mocy decyzji ustawodawców. Prześledzenie szczegółowych ustaleń w tej materii w obszarze ustawodawstwa partykularnego przekracza zakres niniejszego opracowania. Wydaje się jednak zasadna prezentacja takich rozwiązań w sferze ustawodawstwa powszechnego.

Przypomnijmy, na mocy art. 155 PB kompetencję do dokonywania interpretacji autentycznej posiada Papieska Komisja do Spraw Interpretacji Tekstów Legislacyjnych. W zasadzie swoje uprawnienia w tym zakresie wykonuje ona poprzez wydawanie odpowiedzi co do powstałych wątpliwości. Zazwyczaj podjęte przez nią decyzje mają charakter niezłożony. Wyrażane są one w postaci odpowiedzi twierdzących lub przeczących (*affirmative, negative*). Niejednokrotnie towarzyszy im krótka nota wyjaśniająca (*mens*)³⁵

Należy jednocześnie dodać, iż rozstrzygnięcia te wymagają zatwierdzenia Najwyższego Prawodawcy (art. 155 PB). Dlatego tego też zwykle zostają one poprzedzone formułą typu: *Summus Pontifex in audientia [...] de super dicta decisione certior factus, eam confirmavit et promulgari iussit*³⁶.

Z drugiej strony należy skonstatować, iż charakteru ustawy nie posiadają noty eksplikatywne wydawane przez tę Komisję. Zdaniem J. Otaduy, w tym przypadku kompetencja tego organu nie wynika z przytoczonego przed chwilą art. 155 PB, lecz wypływa ona z dyspozycji zawartej w regulacji poprzedzającej, tzn. art. 154 PB. Noty te, w przeciwieństwie do uprzednio prezentowanych decyzji, nie wymagają aprobaty papieskiej³⁷.

Wreszcie należy dodać, iż uprawnień co do autentycznej interpretacji w formie ustawy nie mają inne dykasterie Kurii Rzymskiej. Prawodawca bowiem organom tym nie zlecił takiej władzy (kan. 16 § 1 KPK)³⁸.

³⁵ J. García Martín, dz.cyt., s. 109–110.

³⁶ J. Herranz, dz.cyt., s. 508.

³⁷ Zob. J. Otaduy, *Sobre las «notas explicativas» del Consejo pontificio para interpretación de los textos legislativos*, w: J. Otaduy, *Funetes, interpretación, personas*, Navarra 2002, s. 318–319.

³⁸ J. Otaduy, dz.cyt., s. 355.

3. PROBLEMATYKA RETROKATYWNOŚCI INTERPRETACJI AUTENTYCZNEJ DOKONANEJ W FORMIE USTAWY

W drugiej części kan. 16 § 2 KPK Prawodawca skoncentrował przede wszystkim swą uwagę na kwestii retroaktywności (nieretroaktywności) poszczególnych form interpretacji autentycznej.

W kanonie tym bowiem stwierdził, [...] jeśli (interpretacja autentyczna dokonana w formie ustawy) tylko wyjaśnia słowa ustawy same w sobie pewne, wtedy działa wstecz. Gdy zaś ustawę zawęża lub poszerza albo tłumaczy wątpliwą, nie działa wstecz.

Podjęmując szczegółową analizę treści przytoczonej normy na początku, należy zauważyć, iż Ustawodawca w jej dyspozycji wyszczególnił cztery typy wykładni autentycznej, tzn. interpretację deklaratywną, interpretację zawężającą, interpretację poszerzającą, a także interpretację eksplikatywną.

Należy jednocześnie podkreślić, iż zgodnie z rozwiązaniami ujętymi w tej regulacji istnieje wyraźne zróżnicowanie w sferze skuteczności między pierwszym formą wykładni a trzema następnymi. To znaczy, interpretacja o charakterze deklaratywnym działa wstecz, pozostałe natomiast trzy sposoby interpretacji nie mają charakteru retroaktywnego.

W tym kontekście rodzi się zatem zasadnicze pytanie: jakie racje przemawiają za takimi ustaleniami? Pytanie to rodzi następne: czy ujęcie normatywne zawarte w kan. 16 § 2 KPK wynika wyłącznie z decyzji Prawodawcy?

Wydaje się, iż udzielenie odpowiedzi na to pytanie byłoby niemożliwe bez uprzedniej prezentacji mechanizmów funkcjonowania poszczególnych typów wykładni. Dlatego też spróbujemy przedstawić je.

Otóż ujęta w kan. 16 § 2 KPK interpretacja deklaratywna, wyjaśniająca słowa same w sobie pewne nie wiąże się z obiektywnymi wątpliwościami co do rozumienia tekstu prawnego. W tym przypadku bowiem subiektywnie u adresatów jego zawartość treściowa wydaje się niejasna³⁹. Interpretacja ta zatem nie godzi substancję ustawy, tzn. w treść aktu prawnego. Tym sposobem więc ustawa pozostaje niezmieniona. Innymi słowy, podjęty sposób wyjaśniania ustawy nie prowadzi do powstania nowego prawa⁴⁰. Stąd też w pełni zrozumiała w tym przypadku staje się decyzja Prawodawcy co do retroaktywnego charakteru tej postaci interpretacji autentycznej.

J. García Martín, analizując treść kan. 16 § 2 KPK, rozróżnił między interpretacją deklaratywną co do słów ustawy samych w sobie pewnych oraz interpretacją deklaratywną w sensie właściwym, dotyczącą ustawy wątpliwej⁴¹. W doktrynie ta ostatnia określana jest również mianem interpretacji eksplikatywnej.

³⁹ R. Castillo Lara, dz.cyt., s. 278; H. Socha, dz.cyt., ad 16 nr 8.

⁴⁰ J. García Martín, dz.cyt., s. 110.

⁴¹ Tamże.

Podejmując zamysł na tym typem wykładni, należy zauważyć, iż w myśl reguł zawartych w kan. 14 KPK, w przypadku pojawienia się wątpliwości prawnej nie obowiązują zarówno ustawy unieważniające, jak i ustawy uniezdalniające. A zatem kluczowym zadaniem tego sposobu interpretacji staje się wyeliminowanie zaistniałej wątpliwości. J. Otaduy określił ten mechanizm jako konwalidację skuteczności legalnej (*convalidando la fuerza legal*). Wykładnia ta więc staje się skutecznym środkiem pozwalającym na stworzenie zobowiązań uprzednio nieistniejących⁴². Jej prawnym następstwem jednak staje się prawo nowe.

Następny typ wykładni, tzn. interpretacja zawężająca, w doktrynie określana jest mianem interpretacji modyfikującej lub korygującej (*investigazione modificatrice o corretrice*)⁴³. Takie pojmowanie należy uznać za w pełni zasadne, zważywszy na fakt, iż tak rozumiana wykładnia ingeruje w zawartość ustawy. Zdaniem J. García Martína, z jednej strony zmierza ona wprowadzić do deklaracji sensu logicznego oraz racjonalnego myśli prawodawcy, z drugiej zaś dąży do redukcji wachlarza przypadków zawartych w sensie literalnym aktu prawnego⁴⁴. Tym sposobem więc powstaje prawo nowe.

Przeciwieństwem interpretacji zawężającej jest interpretacja rozszerzająca. Albowiem ten typ wykładni zmierza do poszerzenia rozumienia ustawy. Przeciwnicy takiego sposobu interpretacji wskazują, iż interpretacja rozszerzająca jest niczym innym jak zamachem na sens ustawy. Uważają, iż analizowana forma nie jest właściwą interpretacją. Nie uwzględnia się przecież w niej myśli ustawodawcy. W konsekwencji prowadzi do aplikacji ustawy do przypadków nieprzewidzianych w tym akcie⁴⁵. W następstwie czego dochodzi do rozszerzenia mocy obowiązującej ustawy⁴⁶, a w konsekwencji do powstania nowego prawa.

W tym miejscu należy dodać, iż niektórzy kanoniści rozróżniają między interpretacją o charakterze konstytutywnym oraz interpretacją o charakterze niekonstytutywnym. Otóż pierwsza z wymienionych kategorii wykładni występuje wówczas, gdy na skutek interpretacji dochodzi do powstania prawa nowego. Interpretacja niekonstytutywna natomiast nie zmienia ustawy⁴⁷.

Konstytutywnymi zatem typami wykładni są: interpretacja eksplikatywna, interpretacja zawężająca oraz interpretacja poszerzająca. Niekonstytutywny charakter natomiast ma interpretacja deklaratywna.

⁴² Zob. J. Otaduy, *Naturaleza y función de la comisión pontificia para la interpretación del Código*, w: J. Otaduy, *Funetes, interpretación, personas*, Navarra 2002, s. 249.

⁴³ J. García Martín, dz.cyt., s. 110.

⁴⁴ Tamże. Autor ten stwierdził: „Questa interpretazione entra nel contenuto della legge, non solo in quello delle parole. Dichiaro il senso logico e razionale secondo la mente del legislatore e restringe il contenuto dei casi, compresi nel senso letterale delle parole, ma non la volontà del legislatore”.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ R. Castillo Lara, dz.cyt., s. 267.

⁴⁷ H. Socha, dz.cyt., ad 16 nr 8.

Jeśli zatem następstwem konstytutywnych form wykładni jest nowe prawo, to tym samym zasadna wydaje się decyzja Prawodawcy, iż nie posiadają one charakteru retroaktywnego. I przeciwnie, jeśli interpretacja niekonstytutywna nie zmienia ustawy, to działa wstecz.

Trafnie zauważył A. Stankiewicz, iż rozwiązanie zawarte w systemie kanonicznym opiera się na pryncypialnym założeniu, w myśl którego retroaktywność należy łączyć z normami zinterpretowanymi w sposób deklaratywny. Podczas gdy takiego charakteru nie ma interpretacja o charakterze konstytutywnym⁴⁸.

Należy jednocześnie dodać, iż pojawienie się ustawy nowej wiąże się jeszcze z jednym wymogiem. W tym bowiem przypadku powinny znaleźć swą aplikację rozwiązania zawarte w kan. 8 KPK, dotyczące promulgacji oraz czasu nieobowiązywalności⁴⁹.

4. ZNACZENIE INTERPRETACJI DOKONANEJ W FORMIE WYROKU SĄDOWEGO LUB AKTU ADMINISTRACYJNEGO

W doktrynie toczy się polemika co do waloru interpretacji dokonanej w formie wyroku sądowego, bądź też aktu administracyjnego. Wątpliwości kanonistów pozostają w ścisłym związku z ujęciem normatywnym, zawartym w kan. 16 § 3 KPK. Przypomnijmy, w regulacji tej Prawodawca postanowił, Interpretacja zaś dokonana w formie wyroku sądowego lub aktu administracyjnego nie ma mocy ustawy i wiąże jedynie osoby oraz dotyczy spraw, dla których została wydana.

Podsumowując stan badań w tej materii, R. Sobański stwierdził spór o to, czy interpretację, o której mowa w § 3, należy zaliczyć do autentycznej, wydaje się nie do rozstrzygnięcia [...] ⁵⁰.

We współczesnej kanonistyce rzeczywiście występuje szeroki wachlarz opinii w tej materii. Otóż niektórzy kanoniści w analizie tej problematyki nie zajmują stanowiska⁵¹. Nieliczni autorzy nie przyznają waloru interpretacji autentycznej tym formom wykładni. Większość natomiast wyraża pogląd, iż w pewnych okolicznościach interpretacja dokonana w postaci wyroku sądowego lub aktu administracyjnego może zostać uznana za interpretację autentyczną.

L. Gerosa uważa, iż interpretacja naprawdę autentyczna to ta, której podjął się sam ustawodawca w formie ustawy. W konsekwencji więc wykładnia dokonana na mocy wyroku sądowego lub aktu administracyjnego nie ma takiego charakteru. Popierając swą tezę, powołał się on na stwierdzenie normatywne, zawarte w kan. 16 § 3 KPK, Interpretacja zaś dokonana w formie wyroku sądowego lub

⁴⁸ A. Stankiewicz, dz.cyt., s. 429.

⁴⁹ Zob. V. De Paolis. A. Montan, *Il Libro I del Codice: Norme generali 9can. 1–203*), w: *Il Diritto nel mistero della Chiesa*, t. 1, Roma 1988, s. 266.

⁵⁰ R. Sobański, *Komentarz do kan.... 16*, s. 67.

⁵¹ J. García Martín, dz.cyt., s. 112–113.

aktu administracyjnego (*Interpretatio autem per modum sententiae iudicialis aut actus administrativi*). Otóż w zdaniu tym Prawodawca posiłkował się spójnikiem zaś (autem), który jest spójnikiem łączącym zdania przeciwstawne. Oznacza to zatem, iż przytoczone stwierdzenie jest przeciwstawne do tych, które występują w kan. 16 §§ 1–2 KPK. A zatem w tym przypadku nie można mówić o interpretacji autentycznej⁵².

Większość natomiast kanonistów postacie wykładni ujęte w kan. 16 § 3 KPK uznaje za interpretację autentyczną. Swe argumentacje opierają oni na różnorodnych przesłankach.

Otóż V. De Paolis oraz A. Montan, opowiadając się za takim stanowiskiem, wskazują, iż interpretacja dokonana w formie wyroku sądowego lub aktu administracyjnego nie posiada charakteru ustawy, ponieważ autorytety wydające te akty nie dysponują władzą ustawodawczą. W tym przypadku jednak zarówno sędzia dysponujący władzą sądowniczą, a także przełożony posiadający władzę wykonawczą dokonują interpretacji ustawy w przypadku konkretnym. Otóż w myśl ich opinii, wykładnię tę jednak należy uznać za autentyczną, ponieważ wymienione autorytety dokonują jej na mocy zlecenia prawodawcy⁵³.

R. Sobański natomiast podkreślił, iż w przypadku gdyby wyrok lub akt administracyjny nie został wydany przez prawodawcę, to wówczas nie należałoby tych decyzji pojmować jako interpretacji autentycznej. Zaistniała sytuacja uległaby jednak zmianie, gdyby autorem wymienionych w normie aktów stał się sam ustawodawca. Zdaniem autora, w tym przypadku jednak powinien on wyraźnie zaznaczyć, iż dokonywana przez niego wykładnia ma charakter autentyczny⁵⁴.

P.V. Pinto zaś uważa, iż interpretację dokonaną za pomocą aktów, o których mowa w kan. 16 § 3 KPK, należy uznać za autentyczną w specyficznym znaczeniu. Albowiem wiąże się ona z wąskim kręgiem adresatów, tzn. dotyczy ona bądź to osób lub spraw, co do których zostały wydane te akty⁵⁵.

Wreszcie J. Otaduy stwierdził, iż wykładnia dokonana w poszczególnej sprawie może przybrać dwie zasadnicze formy, tzn. 1) formalnie może stać się ona odpowiedzią interpretatywną udzieloną w poszczególnym przypadku, bądź też 2) wymienione w normie akty prawne mogą być interpretacją samej ustawy⁵⁶. Ta ostatnia postać wykładni może mieć znacznie o charakterze generalnym zarówno poprzez jurysprudencję, jak i praktykę Kurii Rzymskiej (kan. 19 KPK)⁵⁷.

Podsumowując ten passus, należy stwierdzić, iż w myśl kan. 17 ustawy należy rozumieć według własnego znaczenia słów rozważanego w tekście i kontek-

⁵² Zob. L. Gerosa, *Interpretacja prawa w Kościele*, tłum. K. Kubis, A. Porębski, Kraków 2003, s. 147.

⁵³ V. De Paolis, A. Montan, dz.cyt., s. 266.

⁵⁴ R. Sobański, *Komentarz do kan. 16...*, s. 69.

⁵⁵ P. Pinto, *De normis generalibus...*, s. 19.

⁵⁶ J. Otaduy, *Comentario al can. 16...*, s. 357.

⁵⁷ Tamże, s. 358.

ście. Zasygnalizowaliśmy już, iż Prawodawca w stwierdzeniu normatywnym Interpretacja zaś dokonana w formie wyroku sądowego lub aktu administracyjnego (kan. 16 § 3 KPK) użył spójnika zaś (autem), który jest spójnikiem łączącym zdania przeciwstawne. Dyspozycję więc zawartą w kan. 16 § 3 KPK należałoby uznać za przeciwstawną w odniesieniu do tych, które zostały zawarte w kan. 16 §§ 1–2 KPK. A zatem generalnie rzecz biorąc, interpretacji dokonanych na mocy wyroku sądowego lub aktu administracyjnego nie należałoby uznać za interpretację autentyczną. Od tej zasady generalnej istnieją wyjątki. Otóż wydaje się, iż w sytuacji gdyby akty te sporządził sam prawodawca, to wówczas miałyby one walor wykładni autentycznej.

ZAKOŃCZENIE

Z przeprowadzonych dociekań wynika, iż w kanonicznym porządku prawnym funkcjonuje specyficzna, a zarazem ważka forma wykładni, jaką jest interpretacja autentyczna. Otóż w tym przypadku idzie o interpretację dokonaną przez prawodawcę, czyli autora ustawy, bądź też przez inny autorytet, któremu ustawodawca zlecił takie uprawnienie. Koncepcja tego sposobu wykładni opiera się na założeniu, zgodnie z którym, to właśnie sam prawodawca jest naturalnym interpretatorem ustawy.

Generalnie rzecz biorąc, wykładnia ta posiada walor ustawy. W konsekwencji więc – w przeciwieństwie do interpretacji prywatnej – posiada ona taką samą moc zobowiązującą jak ustawa. Niektórzy autorzy podkreślają, iż należy traktować ją jako wykładnię bardziej autoryzowaną (*más autorizada*)⁵⁸.

W tym kontekście rodzi się pytanie; o znacznie interpretacji autentycznej dokonywanej w sposób szczególny. Wiąże się ona m.in. z wypełnianiem przez prawodawcę posługi nauczania. Wydaje się, iż należy ją traktować jako przykład stosowania prawa przez samego ustawodawcę.

Wreszcie należy dodać, iż ogólnie rzecz biorąc, interpretacja dokonana w formie wyroku sądowego lub aktu administracyjnego nie ma waloru wykładni autentycznej. W sytuacji jednak, gdy została ona dokonana przez samego prawodawcę, należałoby ją traktować jako interpretację autentyczną o charakterze szczególnym.

⁵⁸ Zob. D. Cenalmor, J. Miras, *El derecho de la Iglesia. Curso básico de derecho canónico*, Pamplona 2004, s. 123.

INTERPRETAZIONE AUTENTICA DELLE LEGGI DELLA CHIESA

Riassunto

In questo studio l'Autore ha centrato l'attenzione sull'analisi dettagliata delle situazioni contenute nel can. 16 §§ 1–3 CIC, ovvero sulla questione dei soggetti abilitati a compiere l'interpretazione autentica a modo di legge e sugli effetti retroattivi o meno delle sue singole forme, nonché sulla problematica della rilevanza dell'interpretazione fatta a modo di sentenza giudiziale o di atto amministrativo.

Dall'analisi condotta risulta che la forma specifica dell'interpretazione dipende soprattutto dal suo autore. In conformità ai principi fondamentali dell'ordinamento canonico, l'interpretazione autentica compete esclusivamente al legislatore o a chi il legislatore l'ha delegata.

In linea di massima tale interpretazione ha valore di legge.

Invece l'interpretazione fatta a modo di sentenza giudiziale o di atto amministrativo non è riconosciuto come interpretazione autentica. Potrebbe avere tuttavia tale valore nel caso della decisione emessa dallo stesso legislatore.

Nota o Autore: ks. **GINTER DZIERŻON**, prof. UKSW, dr hab., kierownik Katedry Norm Ogólnych Prawa Kościelnego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała S. Wyszyńskiego w Warszawie, a także kierownik Katedry Prawa Kanonicznego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Opolskiego; autor ponad 40 prac z zakresu prawa małżeńskiego, norm ogólnych oraz teorii prawa.

Słowa kluczowe: interpretacja, ustawa, autentyczny